

Motion till riksdagen 2021/22:1065

av **Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD)**

med anledning av skr. 2020/21:215 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tvångsmedel på sikt ska upphöra och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om årliga redovisningar till riksdagen i en särskild skrivelse om situationen på Sis och tillkännager detta för regeringen.

Regeringens skrivelse

Riksdagen beslutade under våren 2021 om ett tillkännagivande till regeringen om vård av unga vid Statens institutionsstyrelse (Sis) särskilda ungdomshem. Tillkännagivandet innebar att regeringen skulle återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs. Regeringen skulle också ange på vilket sätt åtgärderna ska genomföras. Regeringen redogör i skrivelsen för genomförda, pågående och beslutade insatser vad avser de frågor som tas upp i tillkännagivandet (bet. 2020/21:SoU33) och framför att de åtgärder som genomförts kommer få positiva effekter för vården av ungdomar men regeringen ser också att en del brister i Sis ungdomsvård kvarstår.

Kristdemokratiska synpunkter

Socialutskottets betänkande 2020/21:33 är ovanligt. Ett samlat utskott har på eget initiativ ställt krav på regeringen att skyndsamt återkomma med redogörelse i en så

angelägen fråga som utsatta barn och unga som inte kan bo hemma utan i stället behöver samhällets vård. Kristdemokraterna och socialutskottet har under en längre tid följt verksamheten vid Statens institutionsstyrelse, Sis, och deras särskilda ungdomshem. Skälet är att utskottet nåtts av återkommande berättelser om hot och våld mot, och mellan, de unga som är placerade, men också mot personal på de särskilda ungdomshemmen, liksom av rapporter om brister i de ungas rättigheter och behandling samt samverkan mellan andra berörda aktörer. Sammantaget har utskottet nåtts av informationen av en mycket bekymmersam situation varför ett enigt utskott inte kunde nöja sig med återkommande rapporteringar från Sis eller regeringen vid besök hos utskottet. Utskottet enades i stället om ett tillkännagivande som uppmanade regeringen att återkomma till utskottet med en skrivelse som skulle beskriva verksamhetens brister och behov tillsammans med en redovisning av nödvändiga åtgärder för att komma till rätta med problemen. Regeringen hörsammade riksdagens beslut.

Regeringens skrivelse bekräftar vår oro och farhågor om stora brister vid Sis särskilda ungdomshem. Skrivelsen tydliggör också att det kommer att krävas resursförstärkning och ett stort engagemang under en lång tid framöver för att verksamheten vid Sis särskilda ungdomshem ska bli bra för de unga. I en livssituation där man inte längre kan bo kvar hemma och det i stället är aktuellt med en placering på ett särskilt ungdomshem måste åtgärden leda till en bättre situation för den unge. Att behöva lämna sitt hem och sin familj är en mycket ingripande händelse och det ska endast ske då det krävs för den unges skull. När samhället gör en så ingripande insats är det helt nödvändigt att den plats den unge får som nytt hem uppfyller högt ställda krav på trygghet, samt att personalen har ändamålsenlig kompetens och kunskap.

Det finns väl fungerande ungdomshem inom Sis men sammantaget är bristerna betydande. Varje barn som placerats har rätt till bästa möjliga omhändertagande på det särskilda ungdomshemmet. Tiden på ungdomshemmet syftar till att ge bättre förutsättningar för resten av livet och ska ge chans till en vändpunkt för barnet. Livet ska bli bättre genom samhällsvården.

Skrivelsens tredje kapitel beskriver på ett transparent sätt många olika områden där det finns utmaningar och problem för Sis. Behovet av socialutskottets betänkande bekräftas därmed. Situationen är bekymmersam. Samtidigt bör det betonas att ledningen för Sis under de senaste två åren har synliggjort brister och att de arbetar aktivt med att identifiera och vidta åtgärder av skilda slag. Det är också positivt att Sis på eget initiativ ser behovet av samverkan med det civila samhället och arbetar med en strategi för detta. Sis bör sammantaget ha förutsättningar att över tid kunna reformera verksamheten och åstadkomma en kvalitativt god verksamhet som svarar mot de ungas behov. Men en framgångsrik reformering kräver uthålligt stöd av staten och reella förutsättningar att genomföra de förändringarna som krävs.

Personalens kompetens

Flera goda initiativ i syfte att stärka kompetensen hos personalen på de särskilda ungdomshemmen pågår inom myndigheten. Den myndighetsgemensamma grundutbildningen, ledarskapspolicyn och arbetet med validering av medarbetarnas kompetens är exempel på viktiga insatser. Kontinuiteten behöver stärkas, dels för att öka tryggheten för de unga som är placerade och dels för att stärka möjligheten att leda och samverka inom personalgruppen. Som skrivelsen tar upp visar forskningen att arbetsgrupper som arbetar bra tillsammans trivs bättre på jobbet och skapar bättre resultat. Personer som

arbetar i det som forskningen kallar effektiva team har lägre förekomst av stress, lägre sjukfrånvaro och känner högre arbetstillfredsställelse. Det är omöjligt att utveckla medarbetargruppen om det ständigt kommer nya tillfälligt anställda medarbetare eller om medarbetare lämnar jobbet efter en kortare tid och nya måste rekryteras.

Det finns inom Sis tre befattningar: behandlingsassistent, behandlingspedagog och behandlingssamordnare. Dessa befattningar började gälla i år och har olika kompetenskrav och arbetsuppgifter liksom olika krav på utbildning för de olika nivåerna. Det ska inte längre kunna göras avsteg från de uppsatta kompetenskraven.

Kristdemokraterna anser att kompetenskraven och mixen av kompetenser behöver stärkas inom Sis. Den kompetensförsörjningsplan som Sis lämnat den 22 september måste ges förutsättningar att kunna genomföras. Regeringen bör redovisa till riksdagen i januari 2022 respektive augusti 2022 hur de planerade åtgärderna genomförs och eventuella behov av förstärkningar.

Flickors behov

Skrivelsen lyfter flickors behov särskilt och framhåller att vården av flickor måste utvecklas och prioriteras för att garantera deras trygghet och säkerhet under vistelsen på Sis. En utredning gjordes under hösten 2020 och den rekommenderade minskad gruppstorlek för vissa målgrupper och en förstärkt vårdorganisation. Regeringen pekar också på behovet av insatser för att förbättra samverkan och ansvarsfördelningen med socialtjänsten och regionernas psykiatri för att ge flickor en bättre vård.

Socialutskottet, Sis och regeringen verkar därmed överens om att vården av flickor måste utvecklas särskilt. Under hösten 2021 ska ett åtgärdsarbete med målet att vården av flickor ska utvecklas för att bättre svara mot deras vårdbehov sättas i verket inom Sis. Det är lovvärt, men av skrivelsen att döma är insatserna ännu i sin linda. För att säkerställa att de planerade insatserna kommer på plats och leder till en bättre verksamhet är det angeläget att riksdagen får en kontinuerlig uppföljning av denna insats och av andra insatser som beskrivs nedan. Regeringen bör redovisa till riksdagen i januari 2022 respektive augusti 2022 hur de planerade åtgärderna genomförs och eventuella behov av förstärkningar.

Särskilda behov

Det är positivt att Sis på flera olika sätt arbetar med att hitta bästa vårdformen för unga med särskilda behov exempelvis för personer med omfattande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Gruppstorlekar, vårdorganisation och kompetens är områden som behöver utvecklas så att de bättre svarar mot de ungas behov. Detta arbete bör också redovisas i regeringens rapport till riksdagen enligt ovan.

Kvalitet och evidens

Skrivelsens tredje kapitel lyfter flera exempel på pågående arbete med att stärka vårdens kvalitet och säkra att det är evidensbaserade metoder som används. Likaså att vården kontinuerligt följs upp. Kristdemokraterna anser att det utöver detta behövs en plan som möjliggör långsiktigt arbete. Planen måste omfatta att de statliga medel som ställs till förfogande dels ska öka och dels ska vara långsiktiga så att en hållbar utveckling kan

genomföras. Även denna del bör återfinnas i regeringens redovisning till riksdagen i januari respektive augusti 2022.

Lokalerna

Sis redovisar de brister som finns avseende lokalbeståndet. Sis framhåller att lokalbeståndet är gammalt och bl.a. består av f.d. kursgårdar och sanatorier som inte uppfyller dagens krav på en adekvat och säker vård och behandlingsmiljö utifrån dagens förutsättningar och målgrupp. För ungdomar med stora vårdbehov i form av exempelvis neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, allvarligt självskadebeteende och utagerande beteende krävs en kognitivt tillgänglig miljö utan onödiga stressfaktorer, exempelvis vad gäller ljudnivå. Kristdemokraterna menar att resurser för investeringar i denna del är nödvändig om vården ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt.

Särskilda befogenheter

I skrivelsen redovisas det arbete som pågår inom Sis med att minska behovet av avskiljningar och andra tvångsåtgärder. Särskilt viktigt är att betona den unges talan vid tvångsåtgärder. Men Kristdemokraterna menar att det krävs mer insatser inom detta område. Vikten av dokumentation kan inte nog understrykas, men målet bör vara att användning av tvångsmedel ska upphöra. Detta har även socialutskottet uttryckt i tillkännagivandet som föranledde den aktuella skrivelsen.

Kristdemokraterna vill betona att de åtgärder som regeringen beskriver i skrivelsen inte är till fyllest i denna del då de inte instämmer i riksdagens uttalande om att tvångsmedel på sikt bör upphöra. Kristdemokraterna menar att mer måste göras för att tvångsåtgärder på sikt ska kunna upphöra. Regeringen bör i särskild ordning redovisa vilka åtgärder som vidtas för att målet ska nås.

I sammanhanget är det också värt att lyfta att den utveckling som Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) arbetar med avseende mer datadriven tillsyn är angelägen. Den uppföljning som Ivo gör, ska på sikt kunna innebära att tillsynen mer kontinuerligt kan följa tvångsåtgärders användning genom datadriven tillsyn.

Vårdkedjan och samverkan

Samverkan med hälso- och sjukvården och utvecklingen av mer sammanhållna vårdkedjor pågår inom Sis. Men det kommer att krävas väsentligt mer av såväl Sis som kommuner och regioner om vårdkedjan ska bli mer sammanhållen och leda till en varaktig förbättring för den unge. Insatserna i denna del måste stärkas. Denna del bör återfinnas i den redovisning regeringen lämnar till riksdagen i januari respektive augusti 2022.

Samverkan med skolan fungerar i regel bra inom Sis. Där har en fokusering skett under en längre period och den måste vidmakthållas. En god utbildning är ett gott stöd för varje ung människa och en förutsättning att kunna fungera i samhället och på arbetsmarknaden.

Barnrätt

Det kunskapslyft som pågår för barnrättsfrågor inom Sis och de särskilda ungdomshemmen är nödvändigt. Barnkonventionens införande 2020 i svensk lagstiftning innebär att samtliga offentliga verksamheter måste stärka sin barnrättskompetens. Barnrättsperspektivet måste vara tydligt och genomsyra hela verksamheten inom ungdomsvården. Inför beslut och andra åtgärder som kan röra barn ska konsekvenserna för barn bedömas och därvid ta särskild hänsyn till barnets bästa. Barnet har rätt att komma till tals.

Den ansats som finns hos Sis är god men även inom detta område anser Kristdemokraterna att det krävs uthållighet och kontroller för att säkerställa att barnrättsperspektivet når ut i all verksamhet. Barnkonventionen gäller alla barn, men för de barn som inte kan bo hemma måste samhället ta direkt ansvar för att garantera att vård av barn präglas av ett barnrättsperspektiv. Sis arbete med barnkonventionen bör återredovisas i den rapport till riksdagen som föreslagits ovan.

Tillsyn

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) har en särskild roll som tillsynsmyndighet för att säkerställa att Sis verksamhet håller god kvalitet. Myndigheten har i särskild ordning lämnat förslag till regeringen om 40 ändringar i förordnings- och lagtext för att de ska ges förutsättningar att på ett bättre sätt kunna utföra en effektiv tillsyn. Detta har påverkan också för Sis och deras verksamhet.

Sis har själv lämnat förslag till regeringen avseende den interna tillsynen och det bör snarast hitta sin form för genomförande.

Slutsats

Som slutsats kan Kristdemokraterna konstatera att Sis bedriver ett viktigt förbättringsarbete och vissa delar får stöd genom uppdrag från regeringen eller statliga utredningar. Men för att vara säker på att förbättringsarbetet verkligen genomförs i alla dessa delar och att fokuset finns på de unga i de särskilda ungdomshemmen föreslår vi att regeringen får i uppdrag att i januari respektive augusti 2022 i en särskild skrivelse redovisa för riksdagen om situationen på Sis med koppling till de områden som socialutskottet skrivit om i sitt betänkande. Denna särskilda redovisning bör pågå under 2022 och därefter, så länge som situationen på Sis så kräver.

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Pia Steensland (KD)

Roland Utbult (KD)

Christian Carlsson (KD)